

LEVELEK A SZERKESZTŐSÉGHEZ

HORVÁTH OTTÓ (Olofström, Svédország). — Köszönöm a kérésemre elküldött *Korunk*-számokat. Rendkívül figyelemre méltónak tartom, hogy az Európa-szerte érezhető műemlékvédelmi hullám Romániában is erőteljesen megnyilvánul, amint azt márciusi számukból láttam. Megdöbbentőek a számok a román fatemplomok eltűnéséről: 1927-ben 1200; 1940-ben 1000; 1960-ban 50. Egy ilyen fatemplomot én is „örzök“, nyomtatott linómetszeten, Kós Károly könyvében (*Hármaskönyv*). Kedves könyvem. Nagyon szép munka, csak úgy vélem, rendkívül alacsony a példányszáma — s lám, ebből is egy Svédországban van! A múlt köveinek restaurálása kezdete lehet kevésbé látványos, de hasznosabb „restaurálásoknak“; gondolkodok itt az önök szűkebb pátriáját lakók együttélése és *együttérzése* emlékeinek az eddiginél még alaposabb feltárására, s a szép hagyomány ápolására. — Kassay Miklós riporthősenek, B. Andrásnak (februári számukban) szeretném megüzenni, hogy a Volvókat itt sem tálcán kínálják fel az egyszerű embereknek; húzni kell, görgetni a „sziszifuszi“ követ felfelé.

IMREH BARNA Ielkész (Alsórákos). — Ez évi 3. számuk műemlék-ismertetései kiegészítésül szeretnék szolgálni az alsórákosi kastélyra vonatkozó alábbi adatokkal, melyeknek nagy részét — egy átfogó tanulmány megírásához — magam gyűjtöttem, illetve kutattam fel. „A kastély a falunak napkelet felől való részein, a Felszegben, az Olt vizére lenyúló egyik Bérczetskének farkán igen szép, kies helyen helyeztetett“ — olvassuk egy 1765-ben készített leltárban. Kós Károly úgy véli, hogy az építmény félreérthetetlenül erdélyi lelkület szülötte. Építtetője a délnyugati bástyán száz évvel ezelőtt már alig olvasható felirat szerint („*Soli Deo Gloria extrui fecit ex fundamento Georgius Sükösd A. D. 1624. 9. Maj.*“) Sükösd György, a község földesura, Bethlen Gábor fejedelem tanácsosa volt. A bástya keleti oldalán a Senecától eredő *Saepe calamitas felicitatis est causa* (gyakran a baj szüli a boldogságot) jelmondat első két szava ma is olvasható. A hagyomány szerint Sükösd György az addig ott állott kolostor helyébe, annak köveiből építtette a kastélyt. Reneszánsz stílusban, szabálytalan négyzet alakban készült, a sarkokon kerek, alacsony kúp alakban fedett bástyákkal. Ilyenyszerű vár van még Várpalotán, Héderváron, Nagybittsén, Brunócon, Radnóton, Küküllőváron, Marosvécsen, Fogarason; a típus eredetét a római saroktoronyos castrumokban kereshetjük. A déli részen, közepén, az egyetlen bejáró fölé a tornyot Bethlen Sámuel 1700-ban építtette; a kastélytól elütő stílusával annak művészi összhangját sajnálatosan zavarja. A várkastély 1694-ben került Bethlen Sámuel birtokába, aki mindjárt nagyarányú átalakításokba kezdett. A falakat s a bástyákat magasabbra emeltette (a toldások ma is jól látszanak mind a bástyákon, mind a falakon), a keleti szárny emeleti részén levő lovagtermet pedig művészien díszítette barokk ízlésű féldomborművekkel, melyeket állítólag két görög fogoly készített. Sajnos, a kastélynak ez a művészileg legértékesebb része ma nincs meg. 1917–1918-ban renoválták a tornyot, az alatta levő épületrészt és a délkeleti bástyát, s ekkor a lovagterem művészi stukkóiról egy gipszmester másolatokat készített, azzal az elgondolással, hogy ami az eredetiből épen marad a lebontásnál, azt visszahelyezik, a többit pótolják, a másolati példányokat pedig megőrzik. Sajnos, az elgondolás nem valósult meg, s az értékes díszeknek csak fényképe maradt fenn. Később a palotát és az északkeleti bástyát a tulajdonos közbirtokosság árverésen eladta, s még azon az őszön lebontották. Ekkor derült ki, hogy a lovagterem mennyezete eredetileg művészien faragott nyárfagerendákból állott. Egy padlógerendán Kádár András az 1464-es évszámot találta. Huszár Tamás pedig, az 1917-es renoválás egyik előmunkása, világosan visszaemlékezik arra, hogy a vezető mérnök a várat négyszáz-tíz évesnek mondta. Mindkét adat a kolostor építési korára vet világot. — Az

egész kastélyt erős kőfal vette körül, melyből mára csak töredékek maradtak meg. A falat mély vizesárok övezte. Ettől délre mintegy húsz méter távolságban, már kissé az oldalban, hosszú kőfal húzódott, két végén hatszögű kisebb bástyákkal, melyeknek őrszobái később kocsisok lakásául szolgáltak. A torony alatti bejáróval szemközt, a vizesárok felett híd, ennek belső végén láncokkal felvonható kapu, azon pedig kis bejáró ajtó volt. A felvonókapu előtt a híd folytonosságát széles lappancs szakította meg, amelyet sarkain a kapura lehetett fordítani. A torony belső, udvar felőli részét szintén csigákkal felvonható kapuszerkezettel látták el, s az ebbe vágott kiskapu mögött 1698-ban négy szakállas ágyú és egy muskotély védte a bejáratot. A vár védelmét szolgálta továbbá még az egyebütt elhelyezett hat szakállas ágyú, tizennégy muskotély, tizenhárom flinta, nyolc szál karabély, egy janicsár puska stb. A kastély csak időnként szolgált tulajdonosainak lakóhelyül. Az építető Sükösd György teremi kastélyában lakott, ott is temették el 1631-ben. Az urak számára berendezett és mindig rendelkezésükre álló lakosztály mellett gazdatisztek és más uradalmi alkalmazottak laktak a kastélyban, de takácsház, sütőház, konyha, magtárak, borospincék is voltak benne, és a torony alatt egy tömlőc. Hadászati szerepéről, ostromlásáról nem tudunk. Az önálló erdélyi fejedelemség megszűnése után az Erdélyt előzőnlő nemetek „az kastélyt felverték”, s onnan a református egyház kegyzereit „egy kús keresztelő kannán kívül mind elvitték”. 1704-ben a kurucok vették birtokukba; borban és marhában nagy kárt okoztak a labanc grófnak. — A kastélyt napjainkban műemléknek nyilvánították.

KOVACS M. ZOLTÁN igazgató-tanár (Backamadaras). — A tömegművelődési nevelőmunka minőségének megjavítását és a szervezési formák magasabb szintre emelését célzó pártdokumentumok tanulmányozása, valamint a Maros megyei oktató- és nevelőtevékenységet irányító szervek észrevételei arra ösztönöztek: keressük az új, hatékonyabb módszereket, s a lehetőségekhez mérten alkalmazzuk ezeket mind a pedagógia, mind a művelődési tevékenység különféle formái — például a népköltészet gyűjtése — terén. Mindössze két osztály, iskolánk VII. és VIII. osztálya folklorisztikai vetélkedőjének vezetőjeként leírhatom: azt tapasztaltam, hogy a tanulók szívesebben, nagyobb lelkesedéssel gyűjtik az ismeretlen népköltészet termékeit, ha azokat a továbbiakban nem csupán porosodó dossziékban, mindenfajta funkció nélkül őrizzük, de maguk a kis gyűjtők *elő is adhatják* őket, akár felnőt, akár gyermekközönség jelenlétében. Így a szereplés vágya, a közönség előtt aratott siker öröme (sikerélmény!), mint elérendő cél, kívánatossá és élvezetessé teszi a gyűjtőmunkát a tanulók számára, s ennek gyakorlati eredménye is megmutatkozik. A mi sikeres vetélkedőnk például — a nemrég zárult tanév folyamán — sok gyönyörű népdal, ballada, mese stb. mellett számos eddig nem hallott lakodalmas rigmust hozott felszínre, amelyek egy része az ételek-italok behordásához, más része a fiatal pár búcsúzásához, valamint a „csutkóház” elnevezésű régi szokáshoz kapcsolódik. További tapasztalatom az, amelyet ez úton is szeretnék megosztani az érdekeltekkel, hogy a falusi művelődés két fő intézménye, az *iskola* és a *kultúrotthon* keretében zajló hagyományápoló tevékenység kölcsönösen befolyásolja és segíti egymást. Tanulóink gyűjtőmunkája például elképzelhetetlen lett volna az öreg „nótafák” megszólaltatása nélkül; a gyűjtött anyag előadása viszont hozzájárult ahhoz, hogy a régi értékek valósággal új életre keljenek és újra közkinccsé válhassanak.

LÁSZLÓ DEZSÓ (Kolozsvár). — Folyóiratuk ez évi 3. számában Gaal György *Házsongárdi panteon* címmel közreadott tanulmányával kapcsolatban a következő kiegészítéseket közlöm: 1. 1938-ban az *Erdélyi Fiatalok* mozgalmat indított a temető felszámolásra ítélt sírjai megmentésének érdekében. Erről a vállalkozásról részletesen beszámol a lap 1938. évi 3—4. száma. Miután a város tanácsa több mint háromezer meg nem váltott sírt újbóli eladásra jelölt ki, a lap szerkesztősége — Kelemen Lajos, Puskás Lajos és Benczédi Pál vezetésével — hatvan önként vállalkozó fiatalemberrel háromezer, csak számmal jelölt sírnak megkereste a gazdáját, lemásolta a feliratokat. Az így begyűjtött anyagból a román sírtulajdonosok nevét a *Patria*, a magyarokét az *Ellenzék* és a *Keleti Újság* című napilapok közölték. Gondolom, ez a mozgalom megérdemli, hogy helyet kapjon a temető történetében. 2. Megítélésem szerint az alábbiak, akik szintén a „házsongárdi pan-

teonban“ nyugosznak, nem hiányozhatnak az összefoglalásból: *Brüll Emánuel* ref. kollégiumi tanár, nyelvész; *Bodor Pál* pomológus, az első magyar nyelvű faiskolai katalógus kiadója. *Bolyai Farkas* barátja; *Geiser Antal* városi főmérnök, a Sétatérnek és a Szent Mihály-templom tornyának tervezője; *Seprődi János* ref. kollégiumi tanár, népzene gyűjtő és zenetudós.

NAGY ILONA háziasszony (Kolozsvár). — Sokat olvasok a műemlékekről meg védelmükről, így az Önök folyóiratában is (gondolok például az idei 3. számra). Ezzel kapcsolatban meg szeretném kérdezni: hol van a Dónáth-szobor, nincs szándékában a város vezetésének helyreállítani? És vajon nem volt-e súlyos hiba a tudtommal legrégibb feliratot, a főtéri Corvin söröző 1477-es évszámot viselő ajtaját bemázolni? Úgy vélem, az ilyen mulasztásokra kötelességünk felhívni a műemlékek gondját viselő illetékes szervek figyelmét.

